

Wilhelm Rust: Das Flensburger Bauhandwerk von 1388 bis 1966. (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte E. V. Nr. 18, 1967). 434 s.

Der udfolder sig i disse år syd for grænsen et intensivt historisk arbejde, der er fremkaldt af de gode økonomiske forhold i Forbundsrepublikken og af nederlaget 1945, der tvang til en ny fordybelse i fortiden. Flensborg var blandt den gamle danske helstats største byer, og Wilhelm Rusts bog har derfor betydning ud over den lokalhistoriske værdi. Da fortidens håndværk ikke respekterede de nationale grænser, men dannede næsten en overstatslig organisation gennem zünften, bliver bogen også ud fra dette synspunkt oplysende for studiet af kongerigets håndværk. Direkte paralleller kan dog næppe drages, da de jyske byer var så små, at de ikke kan opvise de samme vilkår for håndværket som Flensborg, og det fremgår desuden af den grundige redegørelse, at man i Flensborg har været afhængig af den lokale tradition.

Desværre er hele den arkitekturhistoriske side meget lidt omtalt. Flensborg ejer så rig en bygningskunst fra fortiden, at den fortjener en behandling ud fra nutidens synspunkter, således som det er udført for en anden af det gamle monarkis hovedbyer, det norske vestlands hovedstad, i Kristian Bjerknæs: Gamle borgerhus i Bergen (fra 1961). Her er det vist, hvordan en skildring af samspillet mellem de almindelige stilstrømninger og den lokale tradition skal formes. I den gamle helstat har der virkelig været flere små centre, der arbejdede selvstændigt uden påvirkning fra hovedstaden. I disse forskelle finder det individuelle sit udtryk, og

et fremtidigt studium heraf kan ikke gå uden om Wilhelm Rusts bog, når bygningshåndværket skal skildres.

Helge Sjøgaard

Frants Thygesen: Tysk strafferets indtrængen i Sønderjylland mellem 1550 og 1800. 235 s. (Juristforbundets forlag, 1968).

Bogen er tvedelt med det første afsnit formet som en i det væsentlige kronologisk skildring, efterfulgt af et afsnit med uddrag af tingbøger og andre kilder til belysning af udviklingen. Skønt den store afhandling er tænkt som et retshistorisk indlæg i sønderjysk forskning, har man ret til også at anlægge et almindeligt historisk syn, da man altid fra dansk side har opfattet den grundlæggende ret i hertugdømmet som et af de mange vidnesbyrd om dets danskhed lige til Ejderen, og undersøgelsen ændrer ikke det kendte synspunkt, at retsordningen i Slesvig forblev dansk, uanset at tysk ret, særlig *constitutio criminalis Carolina*, efterhånden trængte ind. Af stor værdi er kildestederne, hvormed forf. underbygger sin opfattelse. De er ordnet topografisk.

Det ser ikke ud, som om receptionen af tysk ret har været et led i en bevidst fortyskning af hertugdømmet; men at man har grebet til den, fordi de hjemlige retskilder manglede, og udviklingen begyndte allerede i middelalderen, da Tønder 1243 fik lybsk ret, ligesom den ældste ret for Slesvig by er påvirket sydfra. Da den blev brugt i flere byer i Nørrejylland, har den fremmede indflydelse også udstrakt sig til landet nord for Kongeåen. Forf. kommer ligeledes ind på retsprogets ændring fra dansk til tysk; men heller ikke på dette punkt har man grund til at tro, at man for

denne tid har søgt at fortyske Sønderjylland gennem denne forandring. Det kan anføres, at man også har grebet til at dømme efter Danske Lov, og at Før Vesterland med Amrum (der hørte til de kongerigske enklaver) havde dansk retssprog, skønt befolkningen var friser. Først i forrige århundrede sejrede tankegangen, at sprog og nationalitet skulle dække hinanden, og at hver borger i kirke, skole og andre forhold til det offentlige frit kunne vælge, hvilket sprog han ønskede. Det er svært at afgøre, hvor meget tysk ret og retssprog har betydet for germaniseringen; men det er sikkert, at denne ordning ikke har været til fordel for den, der kun kendte sit danske modersmål. Foreløbig tyder meget på, at det var inden for kirken, skolen og i kampen for social prestige, tysk kultur fik en afgørende indflydelse.

Bogen belyser også den stærke sønderjyske konservatisme, der gjorde landet til et sandt museum for forældede indretninger og skikke. Den er et værdifuldt indlæg til forståelsen af det omfattende spørgsmål, kampen mellem dansk og tysk frembyder.

Helge Sjøgaard

Nicolai Svendsen: I genforeningens tjeneste. Sønderjysk Skæbne III. (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1968). 204 s.

Afdøde amtsskolekonsulent Nicolai Svendsen nåede i en alder af 92 år at afslutte en række optegnelser om sin virksomhed i den danske skoles tjeneste i Tønder amt efter 1920. Et udvalg af disse optegnelser er nu udsendt som et bind tre af det erindringsværk, hvis første to bind, Sønderjysk Skæbne I og II, udkom i 1953. Udvalget er udgivet af en søn og datter

af Nicolai Svendsen, og de aftrykte stykker er valgt af generalkonsul Troels Fink, amtmænd Tyge Haarløv, landsarkivar Peter Kr. Iversen og redaktør Morten Kamphøven. Redaktør Kamphøven har forestået redaktionen.

Nicolai Svendsen hørte til det slægtled af sønderjyder, der opnåede at øve en indsats både under fremmedherredømmet og i tiden efter genforeningen. Efter sin læreruddannelse i Tønder og en tid som lærer i Sydslesvig og Holsten blev han først redaktør af Hejmdal, senere af Dannevirke og Modersmålet i Haderslev. Denne del af hans virke i den nationale kamp sluttede med, at han under den internationale kommissions styre i overgangstiden blev Haderslevs borgmester.

Ved genforeningen blev han så leder af skolevæsenet i Tønder amt. Her løste han den vanskelige opgave at skabe en dansk skole i det af de sønderjyske amter, hvor det tyske mindretal stod stærkest, og hvor den nationale modsætning var størst.

Om dette problemfyldte arbejde og den smidighed, hvormed problemerne løstes, handler dette erindringsbind. Svendsen var selv vestslesviger og havde sjældne muligheder for at forstå befolkningen og derved nå resultater. Undertiden nåedes de på tværs af love og regulativer, som da man fra skoledirektionens side tilbød tve-sprogede skoler i sogne med en stor tysk mindretalsgruppe, så samme lærer underviste både på tysk og på dansk.

Den danske skole er, sikkert med rette, kaldt genforeningens største gave til den sønderjyske befolkning. En af forudsætningerne for, at denne gave blev så værdifuld, var den ildhu, hvormed myndigheder og lærere byggede skolevæsenet op. Hertil kom den